

TEKKE ÂDÂBI İLE YETİŞMİŞ BİR BESTEKÂR: SEBİLCİ HÜSEYİN EFENDİ (OKURLAR)

Mustafa YILDIRIM

G.Ü. Güzel Sanatlar Enstitüsü, Türk Müziği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

İcrâsını hem Osmanlı Devletinde, hem de Cumhuriyet döneminde sunabilmiş nâdir bestekârlardan biri de 1894-1975 yılları arasında yaşamış olan Sebilci Hüseyin Efendi'dir.

İstanbul'da doğmuş olan Sebilci Hüseyin Efendi, Osmanlı döneminin son zamanlarına kadar işlerliğini devam ettiren tekkelerin etkisinde kalarak mûsikî bilgisini almış ve tekke tavrını edinmiştir. Nota bilgisi olmamasına rağmen, Türk Mûsikî'sinin bir çok formunu ustalıklıca icra etmesinde yaşadığı dönemin ünlü mûsikî şahsiyetleriyle birlikte olması ve onlarla icralarda bulunmasının yanında, Uşşâki tekkesi postnişini olan amcası Mustafa Hilmi Sâfi Efendi'den ve diğer amcası İzzet Efendi'den aldığı meşk usulü ile edindiği mûsikî bilgisinin etkisi büyüktür. İstanbul'da bulunan tekkelerin birçoğunda zâkirbaşı görevini yerine getiren Sebilci Hüseyin Efendi, Cumhuriyet döneminden sonra tekkelerin kapatılması sürecinde bir süre lâ dini eserler icrâ etmiştir. Hayatının geri kalan kısmında dinî eserlerin icrâsına ağırlık vermiş ve ilâhi formunda bestelediği eserlerin tamamını bu dönemde yapmıştır. Hem Osmanlı hemde Cumhuriyet döneminde yaşayan ve Türk Musikisindeki mersiye formunu çok iyi icra eden Sebilci Hüseyin Efendi, bu sebeple "Osmanlı'nın Son Mersiyehânı" ünvanını almıştır. Bu çalışmamızda icrâsını hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde sunmuş olan Sebilci Hüseyin Efendi'nin hayatını ve ilâhi formunda bestelediği eserlerini araştırdık ve bir tablo halinde sunduk. Araştırmamızda, Sebilci Hüseyin Efendi ile ilgili hiçbir çalışma yapılmadığı için, halen yaşayan talebelerinden, Celal YILMAZ ve Nazmi TEMELCAN ile mülâkat tekniğini kullandık.

Anahtar kelimeler: Tekke, meşk, ilâhi, mersiye, mersiyehân, zâkirbaşı

ABSTRACT

?????????

Sebilci Hüseyin Efendi, (1894-1975), is one of the rare composers that performed during the Ottoman Empire as well as the Republic period. Sebilci Hüseyin Efendi who was born in Istanbul, learned music knowledge and inquired tekke music style from the dervish lodges which had continued its effect until the Ottoman Empire last periods. The effect of music knowledge that he learned with the meşk method from his uncle Mustafa Hilmi Sâfi Efendi who was sheik of Ussaki lodge and his other uncle, İzzet Efendi although he didn't know note knowledge besides he performed with the wellknown music performers and having time together in that period, was great. Sebilci Hüseyin Efendi, fulfilling the task zâkirbaşı in many lodges in Istanbul, performed non-religious music in the process of closing the lodges after a while the Republican period. He gave weight to perform religious music in his rest of life and composed of his all compositions in this period. Sebilci Hüseyin Efendi, lived in Ottoman and Turkish Re-

public time and performed mersiye form of the Turkish music very well, got a title of "The Last Mersiye of Ottoman". In this our study, we sought the life and his compositions in form of hymns of Sebilci Hüseyin Efendi who performed both in the late Ottoman period and in the period of Turkish Republic and presented his hymns as table. Because any research wasn't done about Sebilci Hüseyin Efendi, we used interviewing method in our study with his students, Celal YILMAZ and Nazmi TEMELCAN alive.

Key word: Tekke, meşk, ilâhi, mersiye, mersiye-hân, zâkirbaşı

GİRİŞ

Türk mûsikîsinin gelişmesinde ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında başta Osmanlı Sarayındaki mûsikî okulları olmak üzere "tekke"¹ lerin de önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Saray okullarında ve tekkelerde çok sıkı bir eğitime tâbî tutulan öğrenciler eğitimleri esnasında hem saray kültürünü hem de tekke kültürünü edinmişlerdir. Sarayda eğitim alan öğrenciler kabiliyetlerine göre çeşitli alanlara sevk edilmiş kimisi ses icrâsına kimisi de saz icrâsına yönlendirilmiştir. Tekkelerde eğitim alan öğrenciler ise günlerinin neredeyse tamamını orada geçirdikleri için yoğun bir şekilde dînî içerikli eğitime tâbî tutulmuşlardır. Bu eğitimin başında gelen eğitim silsilesi içinde ise mûsikî eğitimi gelmektedir. Çünkü islâmın, amelleri ile birlikte bir de aşk ve muhabbet yönü vardır. Muhabbete zevk verecek ve aşkın doruk noktasına ulaştıracak olan şey ise mûsikîdir. Bu sebeple tekkelerde mûsikî eğitimi verilmiştir. Tekkede bulunan öğrenciler, sadece tekkede verilen mûsikî eğitim ile değil aynı zamanda tekkelere icrâsını sunmaya gelmiş olan ünlü şahsiyetlerin icrâlarını dinlemişler, onlardan feyz almışlar ve kendilerini geliştirmişlerdir. Tekkelerde uygulanan mûsikî eğitimi metodunun başında ise meşk usulü gelmektedir. Meşk "bir üstat tarafından musiki parçasının tedricen çalınması ve okunması suretiyle talebeye öğretilmesi ve talebe tarafından öğrenilmesi demektir."² Ayrıca "...meşk, dönem içinde metod olarak, hafızaya verilen önemi göstermenin yanında, bir üstattan öğrenmenin de içinde olduğu bir eserin güftesine uygun bir ifade tarzı ile bestelendiği makamın özellikleri de dikkate alınarak, usûl ve formun bozulmadan ve bestekârın estetik anlayışına saygılı kalmak kaydı ile icracının kendi estetik anlayışını da katarak icra ettiği bir modeli, üslûbu da sunar."³ Meşk metodunda bütün incelik o meşki uygulayan üstadın tavrına, mûsikî bilgisine ve estetik anlayışına

¹ Tekke, Farsça'da dayanacak yer demektir. Tasavvuf erbâbının, oturup kalkmalarına, sülûk çıkarmalarına, âyin yapmalarına mahsus özel yere tekke denir. Taşradan gelecek dervişlerin kalabileceği özel odaları ve mutfağı bulunur. Bkz. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 2.baskı, 2004, s.646.

² Behar, Cem, *Zaman Mekân Müzik*, İstanbul 1998, s. 24.

³ Tura Yalçın, "Müzikte Standardizasyon," Birinci Müzik Kongresi Bildirileri, 14-15 Haziran, Ankara 1988, s.83-84.

bağlıdır. Yani tâlim eden öğrenci, meşk ile sadece mûsikî bilgisi değil, aynı zamanda estetik anlayış da elde etmektedir. Ve nihâyetinde mûsikî bilgisi ve estetik anlayışın ardından sanatta “tavır”⁴ dediğimiz olgu ortaya çıkmaktadır. Asırlar boyu yapılmış olan besteler nesilden nesile hep meşk metodu ile aktarılmıştır. Hafızanın çok önemli olduğu bu sistemde sanatkârın beste ezber sayısı, o sanatkârın saygınlığını da artırmıştır. “Osmanlı döneminde bir tarikata ‘zâkirbaşı’⁵ olarak tayin edilebilmek için en az 4000-5000 ilâhının bestesini sözleriyle beraber hâfızasında bulundurmak, müziğe ve dînî rakslara vâkıf olmak, falsosuz ve oldukça güzel bir sese ve bütün bunlardan başka idâre yeteneğine sahip olması şarttı.”⁶ Şu özelliği belirtmek gerekir ki; nota sisteminin olmadığı devirde Türk müziğinin yapısından dolayı bazı sakıncalarına rağmen en uygun metotlardan birinin meşk metodu olduğunu söyleyebiliriz. Türk mûsikisinde, meşk sistemi değilde nota sistemi uygulandığı takdirde estetik anlayış kaybolmaktadır. Çünkü notada bestekârın estetik anlayışını göremezsiniz. Bu duruma örnek vermek gerekirse; şu anki nota sistemiyle icrâ eden icrâcılar uşşak makamındaki “segah” perdesini bir koma olarak değilde biraz daha pes ses elde ederek uygulurlar. “Segah” perdesi, notaya göre uygulandığı takdirde o makamın ruh ve estetik anlayışı tümüyle yok olmaktadır.

Osmanlının son dönemlerinde ve Cumhuriyet sonrasında yaşamış tekke mûsikisini meşk usûlü ile öğrenmiş bestekârlardan biri de Sebilci Hüseyin Efendi’dir. “Tekke âdâbı ile yetişmiş, nazık, vakûr, tam bir İstanbul beyefendisi, tevâzu sahibi ama bildiği bir konuda da bir o kadar ısrarcı bir şahsiyet, yüzüne bakılınca ehl-i beyt sevgisi okunan ve her mecliste görüldüğünde ayağa kalkılan, lâkin kendini hiç öne çıkarmayan bir derviş.”⁷ İcrasındaki tekke tavrı özelliğiyle ve besteleriyle Osmanlının mirasını bugünüme taşımış olan Sebilci Hüseyin Efendi, tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra gereken takdîri Cumhuriyet sonrasında görememiştir. Belirli bir mûsikî politikalarının uygulanamaması, nota sisteminin ağırlık kazanması gibi sebepler Sebilci Hüseyin Efendi, Hâfız Şaşı Osman, Hâfız Sâmi, Hâfız Kemal ve benzerleri gibi icrâcılar ve bestekârların günümüzde pek bilinmemesine ve unutulmasına neden olmuştur.

⁴ Tavır: Türk Musikisi’inde okuyuş (teğanni) üslup ve usûlü. Bkz. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, c.II 1990, s.383.

⁵ Zâkirbaşı: Zikreden. Tasavvufta zikir meclisinde zikir âyini idare eden, mûsikî usûlüne göre ilâhiler okuyup, zikredenleri coşturan kimse. Bkz. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 2.baskı.1995, s. 582.

⁶ Yılmaz Öztuna, a.g.e. c.II 1990, s.383.

⁷ Celal Yılmaz (Sebilci Hüseyin Efendi’nin talebesi) ile 12.06.2014 tarihli mülâkat (ml.).

Yukarıda anlatılan sebeplerin de etkisi ile bugün Sebilci Hüseyin Efendi'nin hayatıyla ilgili çok fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ancak hâlen hayatta olan talebeleri Hâfız Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan'la yaptığımız mülâkatlardan edindiğimiz bilgiler, kendisi hakkında bize az da olsa kaynak sağlamaktadır. Ayrıca, Sebilci Hüseyin Efendi'nin çalışmamıza kaynak olacak seviyede sanatını ve tavır özelliklerini gösteren yeterince ses kaydına ulaşılmıştır. Sâdece ses kayıtlarından Sebilci Hüseyin Efendi'nin bestelerini öğrenmek, Sebilci Hüseyin Efendi'yi bize tam anlamıyla tanıtmayacaktır. Yukarıda belirttiğimiz gibi; icrâları ve eserlerinin yanında şahsiyetiyle ilgili bilgiler bize Sebilci Hüseyin Efendi'yi tanımamızda az da olsa anlama imkanı sağlayabilir.

1. Hayatı

1894 yılında İstanbul'un Şehremini semtinde dünyaya gelen Sebilci Hüseyin Efendi'nin annesi Âmine Hanım, babası İhsan Bey, kardeşleri Mazhar Bey ve Sâdettin Bey'dir.⁸ "Sıcak yaz günlerinde insanlara irticâlen gazeller ve mersiye okuyarak bedelsiz bir şekilde su dağıtmak İstanbul'un kadim bir geleneği olduğu bilinmektedir. Su dağıtan kişilere de 'Sebilci' denmektedir. Tabii ki bu ikrâmın destekleyicileri olurdu. Sebilci Hüseyin Efendi, babası ve kardeşleriyle gençliğinde bu mesleği yaptıklarından dolayı kendisine Hafız Kemal tarafından "Sebilci" ünvanı verilmiştir.⁹ "Sebilci Hüseyin Efendi insanlara su dağıtırken okuduğu gazeller ve mersiyelelerin etkisinden dolayı atlı tramvayların bile bu sesin letâfetinden nasiplenmek için derhal durduğu söylenmektedir. Kendisi gibi ağabeyi Mazhar Bey'in sesinin de bir o kadar tesirli olduğu bilinmektedir. Muharrem ayında sebilcilik yaparken biri 'Düştü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya' beytini okuduktan sonra diğeri 'Cibril varıp haber ver Sultan-ı Enbiyâ'ya' beytinden okuyarak insanlara sadece su dağıtmakla kalmayıp aynı zamanda insanların gönüllerini mûsikî ile letâfetlendirdikleri rivâyet edilmektedir."¹⁰ "Babası Sebilci Hüseyin Efendi'nin eğitimi Kasımpaşa tekkesi postnişini¹¹, Uşşâki Dergâhı Şeyhi olan amcası Mustafa Hilmi Sâfi Efendi'ye emânet etmiştir. Küçük yaşlarda amcasının himâyesine giren Sebilci Hüseyin Efendi, Bahâriye Mevlevîhânesi Kudümzenbaşısı Şevki Bey'den, amcası İzzet Efen-

⁸ <http://www.dunyabizim.com/ilgilihaber/3377/hangi-bahcenin-gulusun-huseyin.html>, 12.12.2013.

⁹ Celal Yılmaz a.g.ml.

¹⁰ Celal Yılmaz a.g.ml.

¹¹ Postnişin: Post,koyun derisinden yapılan minder veya seccâde olarak kullanılan sergi.Tekelerde post belli bir makamı temsil eder. Mevlevîlerde kırmızı post sultan Veled makamını, beyaz post âteşbâz velî makamını ifade eder. Posta oturan şeyhe postnişin denir . Bkz. Süleyman Uludağ, a.g.e. 2.baskı.1995, s. 422.

di'den, Kasımpaşa'daki Zâkirbaşı Şeyh Cemal Efendi'den mûsikî dersleri almıştır. Uşşâki dergâhından aldığı tekke âdâbı ve mûsikî bilgisiyle diğer tekke ve dergâhlarda görevine zâkirbaşı olarak devam etmiştir."¹² "Balkan harbinin patlak vermesiyle gönüllü olarak Mücâhidîn-i Mevlvî alayına katılan Sebilci Hüseyin Efendi, önce Halep daha sonra Şam'da yaklaşık 5 yıl süren askerlik görevini yerine getirmiştir. Kanal cephesinin düşmesi ile birlikte geri çekilen birlikler içinde bulunan Sebilci Hüseyin Efendi askerliğini bu alayda tamamladıktan sonra İstanbul'a avdet etmiştir."¹³

Elimizde evlilikleri ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. "Dört evlilik gerçekleşmiştir. İki erkek biri kız üç evlat sâhibi olmuştur. Erkek evlatlarından biri akıl noksanlığı olduğu için fazla yaşayamamış, çocuk yaşlarında vefat etmiştir."¹⁴ "Diğer oğlu Almanya'ya gitmiş, Kızı ise Ada'da bir yemci ile evlenmiştir."¹⁵ Ama Nazmi Temelcan ve Celal Yılmaz hiç birisi ile tanışmadıklarını belirtmektedirler. İki de: " Talebesi olduğumuz için ailesi ile ilgili bilgileri edeben soramazdık. Ama bugün olsa bir kaynak oluşturacağından dolayı hiç düşünmeden sorardık."¹⁶ diye pişmanlıklarını dile getirmektedirler.

2. Hayatının Son Yılları ve Vefatı

"Yaşamının son yıllarında kalp rahatsızlığı ve ayaklarındaki iltihaplardan dolayı birkaç kere hastanede yataklı tedâvi görmesine rağmen son anlarına kadar icrâsını devâm ettirmiştir. 30 Ağustos 1975 tarihinde yine bir meşkten Üsküdar'daki Aziz Mahmut Hüdâi yokuşundaki evinin önüne geldiğinde yere yığılan Sebilci Hüseyin Efendi, evinin kapısının önünde ebedî âleme irihâl etmiştir."¹⁷ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan, "Sebilci Hüseyin Efendi vefat ettiğinde yalnızdı, evli değildi. Eğer kapı önünde değil de içerde vefat etmiş olsaydı belki birkaç gün kimse arayıp sormayacağı için istenmeyen bir durum olacaktı. Bu da kendisinin bir kerametidir."¹⁸ diye belirtirler.

Yeni Vâlide Sultan Camiinden kalkan Sebilci Hüseyin Efendi'nin naaş-ı, onu çok seven Muzaffer Özak tarafından, tasavvufî kültürüne uygun cenaze töreni ile Karaca Ahmet mescidinin arka tarafına defnedilmiştir.

¹² <http://www.dunyabizim.com/ilgihaber/3377/hangi-bahcenin-gulusun-huseyin.html>, 12.01.2013.

¹³ <http://www.muzafferozak.com/nagmeiaskhtml/SebilciHuseyinEfendi.html>, 25.12.2013.

¹⁴ Nazmi Temelcan ile 11.06.2014 tarihli mülâkat.

¹⁵ Celal Yılmaz a.g.ml.

¹⁶ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan (Sebilci Hüseyin Efendi'nin talebesi) a.g.ml.

¹⁷ Celal Yılmaz a.g.ml.

¹⁸ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan a.g.ml.

3. Mersiyehanlığı

Hiç kuşkusuz Sebilci Hüseyin Efendi'nin en önemli özelliği mersiyehânlığıdır. "Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı dile getirmek ve o kişinin iyi taraflarını anlatmak için yazılan şiirlerin bestelenmiş haline Mersiye denir."¹⁹ Yılmaz Öztuna'da mersiyehânı: "Mersiye okuyan şahıs. Bilhassa Hazret-i Hüseyin vasfındaki mersiyeleri okumakla tanınmış ve ihtisas yapmış kimse."²⁰ olarak belirtir. "Mersiye tavrı, "kasîde"²¹ veya gazel tavrından tamamıyla farklıdır. Kendine has gırtlak nağmeleri vardır. İnsanları hüzünlendiren bir tavırla ve irticâlen okunur. Daha çok Uşşak, Hicaz ve Hüzam makamlarında okunur."²² "Yetiştığı çevrenin ve edindiği mûsikî bilgisinin tesiri ile Sebilci Hüseyin Efendi, muharrem aylarında kendine has tavrı ile okuduğu mersiyelerle, bu alanda vazgeçilemeyen bir mersiyehân olmuştur."²³ "Bilhassa Kerbelâ mâtemlerini anlatan Hz.Hüseyin (r.a) ile ilgili mersiyelerle sâdece şühedâi Kerbelâ âşıklarının değil aynı zamanda Ehl-i Beyt sevgisi olanların gönüllerini de yakmıştır. Hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde bu geleneği neredeyse tek başına devam ettirmiştir.²⁴ Cumhuriyet döneminde mersiyehanlığından dolayı vefat evlerine ve meclislerine de giden Sebilci Hüseyin Efendi, dergâhlarda mersiye okuyan tek kişi olduğundan "Osmanlı'nın Son Mersiyehânı" olarak ün yapmıştır.²⁵ Bugün bu geleneği talebelerinden Celal Yılmaz sürdürmektedir. Diğer talebesi Nazmi Temelcan da, Sebilci Efendi'nin tavrını sürdürmesine rağmen aktif icrâlarda bulunmadığı için ismi icra meclislerinde geçmemektedir.

Celal Yılmaz, Sebilci Hüseyin Efendi'nin kendisine gençliğinde Kör Hâlid veya Hâmid diye anılan bir zâtla mersiye meşk ettiğiinden bahsetmektedir. Ayrıca Sebilci Hüseyin Efendi'nin kendisine mersiye meşk ettiği bir isim söylemediğini belirtir. Sebilci'nin, Mersiye okurken âdetâ kendinden geçtiğini belirten Celal Yılmaz: "Mersiyenin sâdece sözleri kendi başına Ehl-i Beyt-i anlatamaz, onu mutlaka iyi bir okuyucudan dinlerseniz bir bütünlük kazanır." derken yaşadığı süre içinde Sebilci Hüseyin Efendi gibi mersiye okuyan birisini tanımadığını söy-

¹⁹ M. Nazmi Özalp, *Türk Müsikîsi Tarihi*, c. II, MEB Yayınları, c.I 2000, s.111.

²⁰ Yılmaz Öztuna, a.g.e. c. II 1990, s.46.

²¹ Türk dîni müsikîsinde gazel formuna verilen addır, dîni gazeldir. Bkz.Yılmaz Öztuna, a.g.e , c. II 1990, s. 434.

²² Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan a.g.ml.

²³ Celal Yılmaz a.g. ml.

²⁴ <http://www.dunyabizim.com/ilgilihaber/3377/hangi-bahcenin-gulusun-huseyin.html>, 12.12.2013.

²⁵ <http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=16358.0>, 04.01.2014.

ler. “Bunun nedenini ise kendisinin gizli ‘Seyyid’²⁶ oluşuna, anlatılmaz bir Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisine bağlayan Nazmi Temelcan ve Celal Yılmaz, bu hâlinin icrâsı ile bütünleşerek insanların gönüllerinde yakıcı bir tesir bıraktığını ve her mecliste hürmet gördüğünü söylerler.²⁷

Sebilci Hüseyin Efendi, Hz. Muhammed (SAV)’e olan sevgisini;

Leyle-i vuslâtın zevkine pâ-yân mı olur yâ Resûlallah

Aşkımın lezzetine doymaya imkân mı olur yâ Resûlallah

Başka bir şey dilemez mazhâr-ı ihsânın olan

İltifât ü kereminden büyük ihsân mu olur yâ Resûlallah

Nâr-ı Dûzah’dan emîndir senin üftâdelerin

Nâr-ı aşkıyla yanan Dûzah’da sûzân mı olur yâ Resûlallah

Bir nigâh-ı keremin mücrimi handân eyler

Nâil-i lûtfun olan dîdeye giryân mı olur yâ Resûlallah

Bu Sebilci kulunun cürmünü affeyler isen

Bahr-ı lûtfundan aceb zerrece noksan mı olur yâ Resûlallah

Nât-ı Şerîf’i ile belirtmiştir.

4. Hanendelik yılları

“Soyadı kanunuyla birlikte ‘Okurlar’ soyadını alan Sebilci Hüseyin Efendi, Tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla maddî olarak zor günler geçirmiş, zorunlu olarak bir süre İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerde çeşitli mûsikî meclislerinde “gazelhân”²⁸ lık yapmıştır. Ayrıca Celal Yılmaz; bazı filmlerde de “gazel”²⁹

²⁶ Seyyid:Hz. Peygamber’in Hz. Ali ile Fâtîma’dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Hem baba hem anne tarafından Hz. Ali’nin soyundan gelenlere aynı zamanda “seyyidü’s-sâdât” (tabâtabâ) denilir. Mustafa Sabri Küçükbaşçı, Bkz.“Seyyid”,*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.37, 2009, s.40.

²⁷ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan a.g.m.l.

²⁸ Gazelhân: Gazel okuyansanatçıya gazelhân adı verilmektedir. Bkz.Gülçin Yahya Kaçar, *Türk*
→→

okuduğunu belirtir. Bunlardan bir tanesini ‘Boş Beşik’ adlı filmde okumuştur.”³⁰Bu dönemde bir plağa:

“Aldanma gönül mihrine fettandır o dilber
Canlar yakıcıdır âteş-i sûzândır o dilber
Bilsen ne yaman câzibeli gözleri var
Âşub-u cihân âfet-i devrandır o dilber.”

diye okuduğu gazeli, aslında bir mersiyehan olan Sebilci’nin mersiye, ‘mevlid’³¹, kaside³², gazel gibi kendi icra üslupları olan formların tamamının icrasına vakıf, bir icrâcı olması bakımından belirleyicidir. Geçmiş dönem mûsikî üstadlarından Mesut Cemil, kayıtlı bir sohbetinde “dînî mûsikî terbiyesi almış bir icrâcının lâ dînî bir eseri okumasının oldukça zor olduğunu vurgulamıştır.³³ İcra meclislerinin çok güçlü sanatkarlardan oluştuğu mezkur dönemde her sanatçı cüret edipte bir plağa gazel veya kaside okumamıştır. Sebilci Hüseyin Efendi, bu formların tamamını icrâ edebilen nâdirattandır. Ayrıca Sebilci Hüseyin Efendi, “8 Şubat 1914’de İstanbul-İskenderiye uçuşunu gerçekleştirirken, uçağı Şam yakınlarında düşüp hayatını kaybeden ve sonradan Osmanlı basını tarafından 1. Cihan Harbi’nin sembol kahramanlarından biri haline getirilen Tayyâreci Fethi Bey için okuduğu Neveser makamındaki mersiye ile büyük ün yapmıştır.”³⁴

5. Hanendelik yılları sonrası

“Yaklaşık 25 yıl hanendelik yıllarından sonra “Sahaflar Şeyhi” olarak bilinen Nûreddîn Cerrâhî Tekkesi’nin on dokuzuncu türbedârı ve postnişini Muzaffer Ozak (Aşkî) ile tanışmasından sonra hayatı tamâmen değişmiştir. Bu dönemde maddi durumu iyi olmadığı için, Muzaffer Ozak Efendi kendisi ile ilgilenmiş ve maddî olarak desteklemiştir. Kendisi Hüseyin Sebilci’nin sesinden ve şahsiyetinden o kadar etkilenmiştir ki, ister tekkede ister ihvân meclislerinde

→ →

Mûsikî Rehberi, 2.Baskı, 2012, s. 318.

²⁹ Gazel: Dîvan edebiyatının gazellerinden iki beyit, rubâi veya murabba şekilleri kullanılarak tek bir saz eşliğinde tek bir sess tarafından usûlsüz olarak irticâlen (o anda içten geldiği şekilde) okunan bestelerdir. Sesle yapılan taksimdir. Bkz.Gülçin Yahya Kaçar, a.g.e. 2.Baskı, 2012, s. 318.

³⁰ Celal Yılmaz, a.g.ml.

³¹ Mevlid: Peygamberimiz’in doğumundan (geniş bir şekilde Mirâc’ından, sonlarına doğrubazan da ölümünden) bahseden edebî eser. Bkz.Yılmaz Öztuna, a.g.e. c. II, 1990, s. 55.

³² Kâsîde:Dîvan edebiyatışiir biçimlerinden biri olan kasîdenin dîni içerikli olanları güfte olarak seçilmektedir. Bu güfteler aynı gazel ya da taksim formunda olduğu gibi irticâlen makamlı usûlsüz, içten geldiği gibi, bir kişi tarafından okunmaktadır. Bkz.Gülçin Yahya Kaçar, a.g.e. 2.Baskı, 2012, s. 321.

³³ <http://www.youtube.com/watch?v=Ru8IaXOxONg>, 13.01.2014.

³⁴ <http://www.tayyareci.com/fethisar.htm>, 13.01.2014.

olsun tertîb ettiği mevlîdlerin hiçbirini Sebilci'siz okutmamıştır.”³⁵

Sebilci Hüseyin Efendinin gizli kalmış bir özelliği de “mevlidhân”³⁶ıdır. Nazmi Temelcan ve Celal Yılmaz birçok kere kendisiyle mevlid okuduğundan bahsetmektedirler.³⁷

6. Besteleri

“İstanbul'daki Tophane Kâdirhânesi, Kasımpaşa Aynî Ali Baba Tekkesi, Karagümrük Nûreddin Cerrâhî Asîtanesi başta olmak üzere birçok dergahlarda zâkirbaşı olarak mûsikî hayâtına devam eden Sebilci Hüseyin Efendi, ‘ilâhî’³⁸ bestelerini bu dönemde yapmıştır.”³⁹

Hz.Peygamber ve Ehl-i Beyt'e olan sevgisini ilâhilerinde de göstermiş olan Sebilci Hüseyin Efendi, ilâhîlerindeki güfteleri hiçbir meşreb gözetmeksizin herkesten almış ve her kesimin sevgisine mazhâr olmuştur. Kendisi uşşâki meşrebli olmasına rağmen en çok bilinen ilâhilerinden biri olan ve güftesi Pir Sultan Abdal'a âit olan nefes⁴⁰ formundaki ilâhiyi bestelemiştir. (Ek 1) Nazmi Temelcan ve Celal Yılmaz bu sevgiden dolayı gittiği her mecliste büyük saygı ve sevgi gördüğünü anlatmaktadırlar.⁴¹

³⁵ <http://www.muzafferozak.com/biyografiia.html>, 25.12.2013.

³⁶ Mevlidhân: Mevlid okuyan san'atkâr ki ekseriye hafızlar arasından çıkar. Yılmaz Öztuna, a.g.e. c. I 1990, s.55.

³⁷ <http://www.dunyabizim.com/ilgihaber/3377/hangi-bahcenin-gulusun-huseyin.html>, 12.12.2013.

³⁸ İlâhî: Genellikle sûfî şâirler tarafından dinî ve ilâhî fikirleri taşımak üzere yazılmış olan şiirlere, ilâhî denir. İlâhî Arapça bir kelime olarak, Allah'a âit manasına gelir. Bkz. Ethem Cebecioğlu, a.g.e. 2.baskı, 2004, s.304.

³⁹ Celal Yılmaz a.g.ml.

⁴⁰ Nefes: Bektâşî bestekârlarca bestelenip, Bektâşî tekkelerinde okunan, tasavvufî konulu şiirleri olan eserlerdir. Daha çok Halkmûsikî özelliklerine sahiptir.Çoğunun bestekârı belli değildir. Bkz.Gülçin Yahya Kaçar, a.g.e. 2.Baskı, 2012, s. 323.

⁴¹ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan a.g.ml.

NİHÂVEND İLÂHİ

GÜZEL ÂŞIK

Usûl: Düyek

Beste: Hüseyin Sekhî
Gâfîr: Pîr Sultan Abdal

Güzel âşık cevâri mi zi ge le meş yin .
 Ve me yen - ler ka lâr ma : zar göze le me den .
 du ma - dîn mi Bu bir n lûk me ş dir
 Bu bir dem dir ge ler ge çer
 şî ye maz sin de ma - dîn mi De ma dîn mi
 de me dîn mi gö nûl se ra söy - le me dîn mi
 Bu bir n lûk me ş dir şî ye maz sin
 Bu bir dem dir ge ler ge çer
 de me dîn mi
 de me dîn mi

İ
S
T
E
M
23/2014

Güzêl âşk eevrimizi
 Çözemezsin demedimmi
 Bu bir nâk lekmasıdır
 Yiyemezsin demedimmi

Yeneyeler kalır nâçır
 Gösterimden kantar sapar
 Bu bir demdir gelîr geçer
 Doymamazsın demedimmi

Girelîn Âli sârına
 Çıkalmı meydan yecise
 Çün-î başı Hâk yoluna
 Koyamazsın demedimmi

Dervişler huşîbdî şîr
 Hâk katında hîrmet bulur
 Muhabbet bakdan tatlıdır
 Doymamazsın demedimmi

Dervîşlik üzü demekdir
 Göbrene böyüklük ömükdür
 Yersiz yakasız gönükdür
 Giyemezsin demedimmi

Bak şu âşıkın hüline
 Ne gelse söylet diline
 Küfrü imânın yerise
 Sayamazsın demedimmi

Pîr Sultan Âli Şîhrîrâz
 Hakkı ulâzır rîhtîrâz
 Oh iki imâm katîrîrâz
 Uyamazsın demedimmi

Ek 1: Nihâvend nefes

İlâhilerinde usûl olarak çoğunlukla sofyan ve düyek kullanmış, kâhîr ekseriyetle hece vezinli güfteleri seçmiştir. Bestelerinde daha ziyade Rast, Hicâz, Hüseyinî ve Uşşâk makamlarını kullanmıştır. Nota bilgisi olmamasına rağmen

tekke ve meşk usulünden aldığı bilgilerle makamların karakteristik özelliklerini bestelerinde ustaca uygulamıştır. İlâhileri hep kendi çaldığı bendirle okuyan Sebîlci Hüseyn Efendi, ayrıca çok iyi bir Bendirzen'dir.

Kendi icra tavrını ilâhi bestelerinde de devam ettiren Sebîlci Hüseyn Efendi, farklı makamlar dahi olsa "bestecinin imzası" denilen melodileri bestelerinin birçoğunda uygulamıştır. (Ek 2-3)

Ek 2: Rast makamında 'Alemlî ihâta kıldı' ve 'Bâğî aşkın andelibi' isimli ilâhilerinde kullandığı melodi

Ek 3: Hüseynî makamındaki 'Bûlbüller sazda' ve uşşak makamındaki 'Ben bu aşkın mecnunuyum' isimli ilâhilerinde kullandığı melodi

Mûsikîde, hânendelerin uyguladığı özellikle irticalen okunan kasidelerde, "perde kaldırma" icrâsı vardır ki; bunu ancak mûsikîye tamamiyle vâkıf bir "kasîdehân"⁴² uygulayabilir. Sebîlci Hüseyn Efendi perde kaldırmayı ustalıklı icra ettiği, makamları çok iyi kullandığı ve geçkiler esnasında en ufak bir tereddüt yaşamadığı, elimizde bulunan ses kayıtlarında açıkça görülmektedir.

Sebîlci Hüseyn Efendi'nin ilâhi formunda, notaya alınmış, içinde nefeslerin de olduğu 44 adet bestesi bulunmaktadır. Bunlardan, güftesi Kazım Paşa'ya âit olan "Zâlimler el vurup hep şimşir-i can-rübâya" adlı eseri, mersiye tarzında Hüzam makâmında bestelemiştir.

(Ek 4)

⁴² Kasîdehân: Sesi güzel, mûsiki bilgisine sahip ve ez-berinde yeterli güfte bulunan kasideciler genellikle hâfız ve zâkirler arasından çıkmış olup kasidehan adıyla anılırlar. Bkz. İsmail Hakkı Özkan, "Musiki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.24, 2009, s.566.

mecliste ehl-i beyt sevgisi olan kişiler olursa okuduğunu belirtmektedirler.⁴⁴

Meclise göre icrâları da değişiklik gösteren Sebilci Hüseyin Efendi, mecliste muhabbetsiz biri varsa gönülsüz okur kısa keserdi. ‘Hocam neden böyle kısa kestiniz?’ diye sorulunca ‘Nâdân biri vardı evlâdım.’ derdi. Ama muhabbetli biri varsa en ağır ve en ağıdalı güfteli olan bir eseri de öyle okurdu ki, o güfteyi yaşattı. Çünkü gönülünde onu yaşardı.⁴⁵

Aşağıda Sebilci Hüseyin Efendi’nin bestelediği ilâhiler tablo halinde verilmiştir. (Ek 6)

Eserleri

Eser	Form	Makam	Usul	Güfte
1-Âbidân-ı Mustafa'yız Biz Hüseyinlerdeniz	İlâhi	Uşşak	Düyek	Hilmi Dede
2-Âlem-i dilde aceb kâşânemiz var bizim	İlâhi	Nihavend	Sofyan	Sırrî Efendi
3-Âlemi ihâtâ kıldı ateşiyile âhımız	İlâhi	Rast	Müsemmen	Belirsiz
4-Allah emrin tutalım gel zikredelim Hakkı	İlâhi	Muhayyer	Sofyan	Mehmed Emin Efendi
5-Amennâ söyledik hem ikrar ettik	İlâhi	Uşşak	Sofyan	Mirâti
6-Arzum senin cemâlinde	İlâhi	Saba	Sofyan	Zeynep Hanım
7-Bâğ-ı aşkın andelîbi Hazreti Üftâde'dir	İlâhi	Rast	Müsemmen	Hazreti Hüdâi
8-Ben bu aşkın mecnûnuyam	İlâhi	Uşşak	Düyek	Belirsiz
9-Bülbüller sazda güller niyazda	İlâhi	Hüseyini	Düyek	Muzaffer Ozak
10-Cemâlin hüsnüne canlar fedâdır	İlâhi	Muhayyer	Devr-i Hindi	Taci Efendi
11-Dağlar ile taşlar ile çağırayım mevlam seni	İlâhi	Saba	Sofyan	Yunus Emre
12-Derdinle doldum bilmezem noldum	İlâhi	Hicaz	Düyek	Abdülehad Nuri Hazretleri
13-Dost bahçesinin gülleri	İlâhi	Sabâ	Sofyan	Fahredden Cerrahi
14-Ehl-i Hakk'a sıdk ile bel bağlayan	İlâhi	Hüseyini	Düyek	Belirsiz
15-Ey benim devletli sultanım	İlâhi	Hüzzam	Devr-i Hindi	Belirsiz
16-Ey dünyaya gelen kişi	İlâhi	Hüzzam	Sofyan	Muzaffer Ozak

⁴⁴ Celal Yılmaz ve Nazmi Temelcan a.g.ml.

⁴⁵ Celal Yılmaz, a.g.ml.

17-Ey güzellerden güzel rûhum Resûl-i Kibriyâ	İlâhi	Rast	Devr-i Hindi	Hayrullah Efendi	Tâcettin
18-Ey Hâlikü lâ yezâl	İlâhi	Hicaz	Sofyan	Sultan 2. Mustafa Han	
19-Gaflet uykusunda yatar uyanmaz	İlâhi	Rast	Sofyan	Genç Abdal	
20-Gece gündüz döne döne	İlâhi	Hicaz	Düyek	Seyyid Seyfullah Hazret- leri	
21-Gel sürelim demi Hû diyelim Hû	İlâhi	Hicaz	Düyek	Kuddusi Hazretleri	
22-Gül yüzünü rüyâımızda görelim Yâ Resulallah	İlâhi	Rast	Düyek	Hacı Kişi	
23-Güller sünbüller öten bülbüleri	İlâhi	Rast	Düyek	Muzaffer Ozak	
24-Güzel âşık cevrimizi çekemezsin demedim mi	İlâhi	Nihavend	Düyek	Pir Sultan Abdal	
25-Hakk yarattı âlemi aşkına Mu- hammed'in	İlâhi	İsfahan	Düyek	Yunus Emre	
26-Hakk'a çevir özünü	İlâhi	Bestenigar	Düyek	Belirsiz	
27-Matla-i nur-i ilâhîdir yüzün yâ Mustafa	İlâhi	Hicaz	Devr-i Hindi	Belirsiz	
28-Meded Allah sana sundum elimi	İlâhi	Mahur	Düyek	Ümmi Sinan Hazretleri	
29-Meded Yâ Gavsül Âzam	İlâhi	Rast	Sofyan	Muzaffer Ozak	
30-Mevlam bana ver aşkını	İlâhi	Rast	İkiz Aksak	Seyyid Seyfullah Hazret- leri	
31-Milk-i bekadan gelmişem	İlâhi	Hicaz	Sofyan	Yunus Emre	
32-Miraca çıkınca	İlâhi	Hicaz	Sengin Semâi	Fahreddin Cerrahi	
33-Muhammed bağı gülüdür Ali	İlâhi	Uşşak	Düyek	Âşık Niyazi	
34-Semâdan sırr-ı tevhîdi duyan gel- sin bu meydana	İlâhi	Rast	Devr-i Hindi	Abdülehad Nuri Hazret- leri	
35-Seyreyleüp yandım mah cemâli- ne	İlâhi	Sabâ	Sofyan	Fehmi Efendi	
36-Seyreyleüp yandım mah cemâli- ne	İlâhi	Sûzinak	Sofyan	Fehmi Efendi	
37-Sordum sarı çiçeğe	İlâhi	Segah	Sofyan	Âşık Yunus	
38-Şu benim dîvâne gönüm	İlâhi	Hüseyni	Sofyan	Kul Yusuf	
39-Tanır isen Allah'ı	İlâhi	Mahur	Sofyan	Sebilci	
40-Taş atalara da yok intikâmın	İlâhi	Segah	Sofyan	Şeyh Osman Hâdi Yü- cebilgiç	

41-Tesbih elimde hû demek ister	İlâhi	Uşşak	Sofyan	Muzaffer Ozak
42-Vâsıl-ı feyzi Hudâ'yız	İlâhi	Uşşak	Sofyan	Ahmed Hüsami Efendi
43-Vardım kırklar yaylasına	İlâhi	Uşşak	Sofyan	Hatâyi
44-Zâlimler el vurup hep şimsir-i can-rûbâya	İlâhi	Hüzzam	Yürük Semai	Kâzım Paşa

Ek 6: Hüseyin Sebilci Efendi'nin bestelediği ilâhilerinin tablosu

SONUÇ

Biz bu çalışmamızda, birçok kişinin bildiği “Güzel âşık cevrimizi çekemezsin demedim mi?”, “Gül yüzünü rüyâmızda görelim Yâ Resulallah” gibi ilâhilerin bestecisi olan fakat kendisi hakkında çok fazla bilgiye sahip olunmayan ve ciddi anlamda çalışması yapılmamış Sebilci Hüseyin Efendi'nin hayatını araştırdık ve bestelerini tetkik ettik. Nota bilgisi olmamasına rağmen meşk eğitimi sistemiyle edindiği makam bilgilerini, bestelerinde maharetle kullandığını ve içlerinde o makama uygun geçkiler yaptığını ve çoğu İlâhi bestelerini, tekkelerde ve dergahlarda zikir esnasında icrâ edilen ve zikrin temposuna uygun olması gereken sofyan ve düyek usulünde bestelediğini tespit ettik. Bestelerinde icrâcının imzası denilen melodileri uyguladığını belirledik. Mersiyeyi sadece muharrem aylarında okumadığını, bir mecliste ehl-i beyt sevgisi olanların yanında da okuduğunu talebelerinden öğrendik. Bestelediği ilahilerinin güftelerini belirli bir kesimden almadığını, kendisi uşşâkî meşreblî olmasına rağmen farklı meşreb ve tarîkatlara mensub olan kişilerden de aldığını tespit ettik. Mûsikîmizin birçok formundaki eserleri mâhir bir şekilde icrâ eden Sebilci Hüseyin Efendi'nin bu icrâlarına tekke eğitim sisteminde kullanılan meşk usulünün önemli ölçüde etkili olduğunu belirttik. Ayrıca Sebilci Hüseyin Efendi'nin bilinen bütün bestelerinin tablosunu günümüz icrâcılarının yararlanabileceği şekliyle oluşturduk

Sebilci Hüseyin Efendi, Osmanlı döneminde tekke âdâbı ile yetişmesi, meşk sistemiyle mûsikîyi öğrenmesi ve bunları cumhuriyet sonrasına taşıyan ender bestekârlardan biri olması hasebiyle önemli bir şahsiyettir. Mersiye, gazel, mevlid, ilâhi ve kasîde formlarındaki eşsiz icrâlarıyla günümüz mûsikîşinaslarına örnek teşkil edecek bir bestekâr ve icrâcıdır. Yaşadığımız zaman içinde meşk usulüne verilen değer azalması sebebiyle Sebilci Hüseyin Efendi tavrını, talebelerinden yalnızca Celâl Yılmaz ve Nazmi Temelcan'dan başka kimse devam ettirmemektedir. Sebilci Hüseyin Efendi ve kendisi gibi tekke tavrı bulunan ve ses kayıtları olan diğer bestekârların ve icrâcılarının tekke tavrılarını devam et-

tirmek için, Celâl Yılmaz ve Nazmi Temelcan gibi nâdir olan şahsiyetlerden yararlanılması gerekir.

Kaynaklar:

- » Ak, Ahmet Şahin , Türk Din Musikisi Câmi ve Tekke Mûsikîsi, 1.Baskı, 2009.
- » Behar, Cem, Zaman Mekân Müzik, 1.baskı, İstanbul, 1998.
- » Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, 2.baskı, 2004.
- » Kaçar, Yahya Gülçin Türk Mûsikî Rehberi, 2.Baskı, 2012.
- » Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Seyyid", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.37, 2009.
- » Özalp, M. Nazmi, Türk Mûsikîsi Tarihi, c. I-II, MEB Yayınları, İstanbul, 2000.
- » Öztuna, Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, c. I-II, 1990.
- » Özkan,İsmail Hakkı,"Musiki", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.24, 2009.
- » Temelcan, Nazmi, 11.06.2014 tarihli mülâkat.
- » Tura, Yalçın, "Müzikte Standardizasyon," Birinci Müzik Kongresi Bildirileri, 14-15 Haziran, Ankara, 1988.
- » Uludağ Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 2.baskı,1995,
- » Yılmaz Celal ile 12.06.2014 tarihli mülâkat.
- » <http://www.dunyabizim.com/ilgilihaber/3377/hangi-bahcenin-gulusun-huseyin.html>, 12.12.2013.
- » <http://www.muzaferozak.com/nagmeiaskhtml/SebilciHuseyinEfendi.html>, 25.12.2013.
- » <http://www.youtube.com/watch?v=Ru8IaXOXNg>, 13.01.2014.
- » <http://www.tayareci.com/fethisar.htm>, 13.01.2014.
- » <http://www.karalahana.com/karadeniz-forum/index.php?topic=16358.0>, 04.01.2014..